DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.14915058 ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

'ବୁଲାଦାସ' - ସାମାଜିକ ଚରିତ୍ରର ଅନନ୍ୟ ରୂପକାର

ଜ୍ୟୋତିରଞ୍ଜନ ମହାନ୍ତି

ସକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ପ୍ରତି ଜୀବନର ଅଭିଳକ୍ଷିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ -ସୁଖ ପ୍ରାପ୍ତି। ଏଇ ସୁଖ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ତମାମ ଜୀବନ ମଣିଷ ସଂଘର୍ଷ କରେ। ଏ ସଂଘର୍ଷର ପଥ ସବୁବେଳେ ସୁଗମ ନଥାଏ। ଏଇ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ରାସ୍ତାର ପ୍ରସ୍ଥେପ୍ରସ୍ଥେ ମଣିଷ ଭେଟେ ଅନେକ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାକୁ। ଯେଉଁ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାସବୁ ତାକୁ ଦେଇଥାନ୍ତି କେତେକେତେ ଅସରନ୍ତି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ସାମାନ୍ୟ ସନ୍ତୋଷ। ବୁଲା ଦାସର ଅନ୍ତହୀନ ସଂଘର୍ଷ, ସଂଗ୍ରାମ ପଥରେ ପ୍ରତାରଣା ଓ ତା ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ପରିଣତିର ଏକ କାରୁଣ୍ୟଭରା କଥାରୂପକୁ ଆଧାର କରି ରଚିତ ଔପନ୍ୟାସିକ ଶରତ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ 'ବୁଲାଦାସ' ଉପନ୍ୟାସ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ଏକ, କାରୁଣ୍ୟଭରା, କଥାରୂପ, ବୁଲାଦାସ, ଉପନ୍ୟାସ।

ଅସହାୟତାର ଦୁର୍ଲଂଘ୍ୟ ପ୍ରାଚୀରକୁ ଡେଇଁଯିବା ପାଇଁ ମଣିଷର ସମଗ୍ର ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରେନା। ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ବିଜୟପ୍ରାପ୍ତିର କରୁଣ ଜୀବନପ୍ରବାହ ଏବଂ ଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ ତା'ର । ଔପନ୍ୟାସିକ ଶରତ ସାହୁଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ 'ବୁଲାଦାସ' ସଚେତନ ମଣିଷର ଅସାବଧାନତାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକ ଭୟଙ୍କର ଚିତ୍ରାୟନ।

'ବୁଲାଦାସ' (୨୦୨୪) ଔପନ୍ୟାସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶରତ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ନବମ ଉପନ୍ୟାସ। ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ 'ଭୋର ଆକାଶ' (୨୦୧୫) - ଜଣେ ସଂଘର୍ଷରତା ଯୁବତୀକୁ ନେଇ ଗତିଶୀଳ ଏବଂ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଏକ ପ୍ରୟାସ ଫୁଟିଉଠିଛି ଏଥିରେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ 'ଦର୍ଜିର ଝିଅ' (୨୦୧୬) - ଏ ଉପନ୍ୟାସରେ ଜାତି, ଧର୍ମଭିତ୍ତିକ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଚିତ୍ରାୟନ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ମାନବିକତାର ଛାପ ଛାଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ।

'କଳାପୁରୁଷ' (୨୦୧୭) - ଏ ଉପନ୍ୟାସରେ ସେ ଏକ ନିଛକ, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଜୀବନ ଦର୍ଶନକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି, ଚରିତ୍ରର ସୂକ୍ଷ୍ମ ବ୍ୟବଚ୍ଛେଦ କରିଛନ୍ତି । ଦେହର ଦେହଳିରେ ମଣିଷର ଅନ୍ତଃସତ୍ତାକୁ ଖୋଜୁଥିବା ଏହା ଏକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ । ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ସୃଜନ ଯାତ୍ରାପଥରେ ଏକ ସଫଳ ଫଳଶ୍ରୁତି ହେଉଛି ତାଙ୍କର ଚତୁର୍ଥ ଉପନ୍ୟାସ 'ମୋ ବୋଉ' (୨୦୧୮) । ଏ ଉପନ୍ୟାସରେ ସେ ଆଇମା କାହାଣୀ ଓ ଆଳିମାଳିକା ଗଳ୍ପ କଥନ ପରଂମ୍ପରାକୁ ଭାଙ୍ଗି କାହାଣୀ ଓ ଚରିତ୍ରକୁ ନୂଆ ଦିଗ ଓ ଦିଶା ଦେବାରେ ତାଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ପ୍ରମାଣିତ କରିଛନ୍ତି । 'ଅଗ୍ନିସ୍ନାନ' (୨୦୧୯)ରେ ଦେହ ଦହନର ଗହନ କଥା ଫୁଟିଉଠିଛି । ଶରତ ସାହୁଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସର ପରିକ୍ରମାରେ ଚରିତ୍ରର ଚିତ୍ରକଳା ଭିତର କଥନର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଆବେଦନଟି ପରିଦୃଷ୍ଟ । ଏଇ ଉପନ୍ୟାସ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ର ନିର୍ମାଣର ଏକ ଔଜଲ୍ୟମୟ ଫର୍ଦ୍ଦ । 'ମୁଣ୍ମୟୀ' (୨୦୨୦) ମଧ୍ୟ ଏକ ଅସାଧାରଣ ରୂପ କଥନ। ସମାଜର

ଯୋଗାଯୋଗ :
ଜ୍ୟୋତିରଞ୍ଜନ ମହାନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ,
ବହୁଗ୍ରାମ ଜୁନିଅର କଲେଜ, ବହୁଗ୍ରାମ, କଟକ
Email: jyotimohanty1993@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0008-1691-9229

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୩.୧୦.୨୦୨୪	୧୦.୧୧.୨୦୨୪	୨୫.୧୨.୨୦୨୪	୧.୦୨.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ମହାନ୍ତି, ଜ୍ୟୋତିରଞ୍ଜନ, ୨୦୨୫। 'ବୁଲାଦାସ' - ସାମାଜିକ ଚରିତ୍ରର ଅନନ୍ୟ ରୂପକାର। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ଟ, ପୃଷ୍ଠା :୫୧-୫୫।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ
Quick Response Code:
Available online at : https://pracheenews.com/
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14915058
Article No - BPP00268

ଜାତି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଏହା ଏକ କୁରାଢ଼ି ଚୋଟ । ମୁଣ୍ଣୟୀ ଉପନ୍ୟାସ ଶରତ ସାହୁଙ୍କ ଏକ ଆବେଗିକ ଆବେଦନ ଯାହାକୁ ପାଠକଲେ ପାଠକର ମର୍ମସ୍ଥଳକୁ ଭେଦ କରେ । ଏଇ କ୍ରମରେ ତାଙ୍କ 'ଆହୁତି' (୨୦୨୪) ଓ 'ନୀଳ ଜନ୍ମର ଆକାଶ' (୨୦୨୪) ମଧ୍ୟ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଚରିତ୍ରର ରୂପ କଥା ।

ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଜୀବନ ସଂଘର୍ଷ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ରେଖାପାତ କରିବାକୁ ଏଇ ଲେଖକ ସମୀଚୀନ ମନେ କରୁଛି । ଔପନ୍ୟାସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶରତ କୁମାର ସାହୁ ଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତିରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟପ୍ରାଣତା ତଥା ତାଙ୍କର ସାରସ୍ୱତ ବୈଶିଷ୍ଟତାକୁ ଦେଖିଲେ କେହି ଜଣେ ତଟସ୍ଥ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଐତିହ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲା, ବିଂଝାରପୁର ବ୍ଲକ୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ ମଲିଆ ଫତେପୁର ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାହୁଙ୍କ ପିଲାଦିନ ଅତି ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ ପରିବାରର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଏଇ ଔପନ୍ୟାସିକ ଆଦୌ ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ମନୋନିବେଶ କରିପାରିନଥିଲେ । ବରଂ ପ୍ରକୃତି ସହ ତାଙ୍କର ଚପଳ ଶୈଶବ ଖେଳକୁଦରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରି ଚାଲିଥିଲା । ବାପା କଲିକତାରେ କୌଣସି ଏକ କାରଖାନାରେ ଥିଲେ ଜଣେ ଶ୍ରମିକ, ଘରେ ନିରକ୍ଷର ମା' ଏବଂ ଛୋଟ ଛୋଟ ଭାଇଭଉଣୀ । ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଫେସ୍‌ବୁକ୍‌ରେ ଏକ ସମୟରେ ପୋଷ୍ଟ ହେଉଥିବା – 'ଜଣେ ବୋକା ଲୋକର ଜୀବନ ଚରିତ'କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ତାଙ୍କର ଶୈଶବ ଓ କିଶୋର ଅବସ୍ଥା ଆଦୌ ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ଉପଯୋଗୀ ନଥିଲା ବୋଲି ଜାଣି ହୁଏ । ଅଭାବ, ଅନଟନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଗତି କରିଆସିଥିଲେ । ଯାହା ଜଣାଯାଏ ତାଙ୍କର ମାମୁଘର ରାଜକନିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପ ଉପନ୍ୟାସରେ ଏଇ ଅଞ୍ଚଳର ଖୁବ୍ ନିଖୁଣ ଭାବେ ଚିତ୍ରାୟନ କରିଆସିଛନ୍ତି । ଖରସ୍ରୋତା ନଈ ଓ ତାଳତମାଳ ଘେରା ଗାଁ–ଗଣ୍ଡା, ଧୂସର ବିଲ–ପ୍ରାନ୍ତର, ଧୁ–ଧୁ ପାଟ ଓ ଗହମାଗୋଖର ଇତ୍ୟାଦି ବର୍ଣ୍ଣନା ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରସ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଏଯାବତ୍ ସଂଘର୍ଷରତ ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଜୀବନଧାରା ଏକ ଅଭୂତ ଓ ବିରୋଧାଭାଷାରେ ଗତିଶୀଳ ବୋଲି ମନେହୁଏ ।

ବିଶ୍ୱରେ ଯଦି କେହି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥାଏ ତାହା ହେଉଛି ସମୟ । ଏକଦା ଅର୍ଜୁନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠୁ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଏଇ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସମୟଠୁଁ ବଳିୟାନ କେହି ନୁହେଁ । ସମୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା ନିଏ । ସମୟର ମାପକାଠିକୁ ଯିଏ ପରଖି ନେଇଛି; ସେ ଜୀବନକୁ ନେଇ ଝୁମିଛି; ତାକୁ ସମୟ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛି ସଫଳତା ଦେଇଛି ଏବଂ ଦେଇଛି ଅନେକ ଉପଲବ୍ଧି । ଯିଏ ସମୟକୁ ହେୟଜ୍ଞାନ କରି ସମୟର ସଂଜ୍ଞାକୁ ବୁଝିନାହିଁ ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନିକଟରେ ତା'ର ଅଭାବବୋଧ; ତାକୁ ସମୟ ପରୀକ୍ଷା ବଳରେ ଦେଇଛି ଦୁଃଖ, ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ଏପରିକି ଜୀବନର କଣ୍ଟକିତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପଥରେ ସମୟ ତାକୁ ଛନ୍ଦି ଦେଇଥାଏ । ଏଇ ସମୟର ଚକ୍ରବ୍ୟୂହରେ ପେଶି ହୋଇଯାଇଛି ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ 'ବୁଲାଦାସ' । ପ୍ରଥମରୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ, ସଚ୍ଚୋଟ, ଦରଦୀ ବୁଲାଦାସ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତା' ମାନସିକ ଓ ଚେତନା ଜଗତରେ ଘଟାଇଛି ଦାରୁଣ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ତେଲଲୁଣର ସଂସାର ଭିତରେ ତା'ର ଗଣିତ ଫେଲ୍ ମାରିଛି । ପୁଅଝିଅଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା ଏବଂ ଝିଅର ବାହାଘର ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥକୁ ସେ ଚିନ୍ତାକଲାବେଳେ ତା'ର ମୁଣ୍ଡ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଛି । ତା'ର ସ୍ୱଳ୍ପ ନାମକୁ ମାତ୍ର ରୋଜଗାର ଆଦୌ ଏ ସବୁ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ଏଇ ଗଣିତର ସମାଧାନ ପାଇଁ ସେ ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ିଛି । ସ୍ତ୍ରୀକୁ, ପୁଅଝିଅକୁ ଭଲ ପାଉଥିବା ବୁଲାଦାସ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଏଇମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମାଲିକ ଘରେ ତା'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଛଳନାପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛି । ଔପନ୍ୟାସିକ ଏଇ କ୍ରମରେ ଆଦୌ ବୁଲାଦାସକୁ ନିନ୍ଦା କରିନାହାନ୍ତି । ମଣିଷ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଖରାପ ବାଟଟିକୁ ଆପଣେଇ ନିଏ – ତାହା ହିଁ ଘଟିଛି ବୁଲାଦାସ ଜୀବନରେ । ପରିବାରର ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁଅ, ଝିଅଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତା ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ଯାଇ ବୁଲାଦାସ ୨୩ ବର୍ଷର ବିଶ୍ୱାସକୁ ତା'ର ମାଲିକ ନିକଟରେ ହରେଇଛି ଏବଂ ହରେଇଛି ତା'ର ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆକୁ । ପରେ ବିପଥଗାମୀ ବୁଲାଦାସ ମନରେ ପୁନଶ୍ଚ ଉତ୍ତରଣ ଘଟିଛି । ସେଇ ଉତ୍ତରଣଟି ହେଉଛି – ସେ ଅନୁଭବ କରିଛି ତା'ର କର୍ମରେ ଲାଗିଥିବା କଳା ଦାଗଟିକୁ । ସେ ମାଡ଼ ଖାଇଛି, ଅକଥନୀୟ କଥା ଶୁଣିଛି, ଦରିଦ୍ରତର ଜୀବନକୁ ଆପଣେଇଛି । ତା'ର ଶରୀର ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ତଥାପି ସେ ସମାଜର ଓ ମଣିଷପଣିଆର ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ବୁଝିଛି । ବୁଝିଛି ମଧ୍ୟ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀର ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ମାୟାଜାଲକୁ । ସେ ନିଜକୁ ଧିକାର କରିଛି ଏବଂ ତାକୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅନ୍ଧକାର ଦିଶିଛି । ତା' କର୍ମରେ ଲାଗିଥିବା କଳାଦାଗ ତାକୁ ଅସହ୍ୟ ମନେହୋଇଛି । ସେ ନିଜର ସତ୍ତାକୁ ଖୋଜିଛି ଓ ଖୋଜି ପାଇଛି ମାନବିକତାରେ ଛଳଛଳ ତା'ର ମାଲିକ ନରହରି ଶୁକ୍ଳ ଓ ସର୍ବହରା ମଣିଷ ରିକ୍ସାବାଲା, ତା'ର ବୁଢ଼ୀମାକୁ ।

ଗ୍ରାମର ଜଣେ ସରଳ ଦରିଦ୍ର ମଣିଷ ବୁଲାଦାସ । ସେ ବିବାହ କରିଛି କମଳାକୁ । ତା'ର ଦୁଇଟି ସନ୍ତାନ କହିଲେ ପୁଅ ରତନ ଓ ଝିଅ ମଞ୍ଜୁ । ଛୋଟିଆ ସଂସାରଟିଏ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବୁଲାଦାସ ଭଲ ପାଇଛି ତା'ର ପ୍ରାଣପ୍ରୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାଙ୍କୁ । ତାଙ୍କୁ ନେଇ ମନରେ ବାନ୍ଧିଛି ସେ ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ସ୍ୱପ୍ନ । ଏପାଇଁ ପ୍ରେରିତ କରିଛି ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ କମଳା । ବୁଲାଦାସ ଜୀବିକାନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ ସୁଦୂର ଅହମ୍ମଦାବାଦର ଜନୈକ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନରହରି ଶୁକ୍ଳାଙ୍କ ଘରେ ଚାକିରି କରିଛି । ନରହରି ବାବୁ ଜଣେ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି; ଉଦାର, ସମାଜନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଟନ୍ତି । ହୀରା ବ୍ୟବସାୟ କରି ନରହରିବାବୁ ସମାଜରେ ବେଶ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ସେ ବ୍ୟବସାୟୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମାନବିକତାର ଅଭାବ ନାହିଁ । ସେ ବୁଲାଦାସକୁ ନିଜର ଜଣେ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ କିଛି ବର୍ଷ ବ୍ୟବଧାନରେ ବୁଲାଦାସ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ହୋଇଯାଇଛି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସର ପାତ୍ର । ନରହରିବାବୁ ବୁଲାଦାସର କର୍ମରେ ମୋହିତ ହୋଇ ସବୈତନିକ ଏକ ମାସଛୁଟି ଦେଇ ତାକୁ ଘରକୁ ପଠାନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ବେଳେ ସେ ବୁଲାଦାସକୁ ଅଗ୍ରୀମ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ଏପରି ମାଲିକ ପାଇ ବୁଲାଦାସ ନିଜକୁ ବେଶ୍ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେକରିଛି । ତେଣୁ ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସରେ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ମାଧ୍ୟମରେ ସୂଚେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ - "ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ହସୁଥାଏ, ଆକାଶ ସେତିକିବେଳେ ହସେ । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ କାନ୍ଦୁଥାଏ, ଆକାଶ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦୁରା ହୋଇଉଠେ । ମଣିଷକୁ ଯେତେବେଳେ ସଂସାର-ନିଶା ଘାରେ, ଆକାଶ ମଧ୍ୟ ଝୁଲିପଡ଼େ ତା'ର ମଥା ଉପରେ । ଆକାଶ ଯେତେବେଳେ ଝୁଲିପଡ଼େ ତା' ମଥା ଉପରେ, ସେ ନିଶାଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ । ତା ମୁଣ୍ଡ ଭାରି ଭାରି ଲାଗେ" । (ପୃଷ୍ଠା-୨୦) ଏହିପରି ଘଟଣା ବୁଲାଦାସ ଜୀବନରେ ଘଟିଛି । ତା' ସ୍ତ୍ରୀ କମଳା ଚିଠି ମାଧ୍ୟମରେ ବିଭିନ୍ନ ଅସୁବିଧା ଓ ସମସ୍ୟା କଥା କହି ବୁଲାଦାସ ନିକଟରୁ ଟଙ୍କା ନେଇଛି । ପୁଅର ପାଠ ପଢ଼ା, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ବିବାହଘର ଓ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ବାବଦକୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଏବଂ ଝିଅ ମଞ୍ଜୁର ବିଭାଗର କଥା କହି କମଳା ବୁଲାଦାସ ଉପରେ ଅର୍ଥଚାପ ପକେଇଛି । ଅର୍ଥଚାପ ମଧ୍ୟରେ ରହି ବୁଲାଦାସ ମନଭିତରେ ସଂଧାନ କରିଛି ତାକୁ କେଉଁମାନେ ଅର୍ଥ ସହଯୋଗ କରିବେ । ତେଣୁ ସେ ତା'ର ଆତ୍ମୀୟ ସହୋଦର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଏବଂ ମାଲିକ ନରହରିବାବୁଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଏକ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଚିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି । ସେଇ ଚିଠାକ୍ରମେ ସେ ତା'ର ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଉତ୍ତର ପାଇଛି - ଭିଣୋଇ କହିଛି - ପାଞ୍ଚରୁ ଦଶ ହଜାର ଦେବ, ଶଳା କହିଛି ସୁନା ମୁଦି ଦେବ, ପିଉସୀ କହିଛି - ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, ମାଉସୀ କହିଛି - ଚିନ୍ତାକର ନାହିଁ, ମଉସାକୁ କହି ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କରିବି, ମାମୁ ଘର ଲୋକେ କହିଛନ୍ତି ପଖାଳଖିଆରେ ଜୋଇଁକୁ ମୁଦିଟିଏ ଦେବୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟପଟରେ ନରହରିବାବୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇଛନ୍ତି ବୁଲାଦାସକୁ ଅଗ୍ରୀମ ଦୁଇମାସ ଛୁଟି ଓ ତା ସାଙ୍ଗକୁ କୋଡ଼ିଏରୁ ପଚିଶି ହଜାର ଟଙ୍କା" (ପୃଷ୍ଠା-୨୪) କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବୁଲାଦାସକୁ ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଝିଅ ବିଭାଘରରେ ସୁନାରୁପାକୁ ଛାଡ଼ି ତିନିରୁ ଚାରି ଲକ୍ଷ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ବୋଲି ସେ ମନରେ ହେଜୁଥାଏ ଏବଂ ନୀରବରେ ବସି ଭାବିଛି ଏତେ ଟଙ୍କା ସେ ଆଣିବ କେଉଁଠୁ ? ତାକୁ ଦେବ ବା କିଏ ? ପ୍ରାୟତଃ ନରହରି ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ବାହାରକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବୁଲାଦାସ ହାତରେ ଘର ଓ ଟ୍ରେଜେରୀର ଚାବି ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । ତାହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଝିଅର ବିଭାଘର ଖର୍ଚ୍ଚ ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ ବୁଲାବାସ ନରହରି ବାବୁଙ୍କର ଟ୍ରେଜେରୀରୁ କିଛି ସୁନା ବିସ୍କୁଟକୁ ଚୋରି କରିଛି ଏବଂ ତାକୁ ନେଇ କମଳାକୁ ଦେଇଛି । ଏଥିରେ କମଳା ଖୁସି ହୋଇଛି । ସେ ବୁଲାଦାସକୁ ଆଗାମୀ ଦିନମାନଙ୍କରେ ଆହୁରି ସୁନା ବିସ୍କୁଟ୍ ଆଣିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଛି । ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରେମରେ ଅନ୍ଧ ଏପରିକି ସଂସାର ମାୟା ଜାଲରେ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ବିଚରା ବୁଲାଦାସ ତା'ର କଥାରେ ରାଜି ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ସୂଚେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ପୁରୁଷ ନାରୀର ବଶ ହୋଇଗଲେ ବା ସଂସାର ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଗଲେ, ସେ ଯେତେ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନାରୀର ପ୍ରଲୋଭନ ନିକଟରେ ଏବଂ ସଂସାରର ମୋହମାୟା ନିକଟରେ ସେ ହୋଇଥାଏ ପରାଜିତ । ଫଳରେ ସେ ଅସତ୍ ପଥରେ ଗତି କରେ । ତେଣୁ ତିନିପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେବାପାଇଁ ଅସତ୍ ମାର୍ଗଦେଇ ଗତି କରିଛି ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ 'ବୁଲାଦାସ' ।

ବୁଲାଦାସ ଦେଇଥିବା ଅର୍ଥ ଓ ସୁନାକୁ ନେଇ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ କମଳା ଅସତ୍ ମାର୍ଗରେ ବିନିଯୋଗ କରିଛି । କମଳା ଅୟସ୍ କରିଛି । ସାଇକେଲ୍ ଚଳଉଥିବା ପୁଅ ରତନ ଏବେ ମଟର ସାଇକେଲ ଚଳାଉଛି । ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିଛନ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀ କମଳା ଓ ତା'ର ପିଲା ଦୁହେଁ । ନୂଆ ଶାଢ଼ି, ସୁନା ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧି ପରପୁରୁଷ ରୁଦ୍ରବଣିଆ ସଙ୍ଗେ କମଳା ରାତି କଟେଇଛି । ଶେଷରେ ଫେରିଲାବେଳକୁ କମଳା ସାଥିରେ ଆଣିଛି ପୁଳେପୁଳେ ଟଙ୍କା । ପୁଅ, ଝିଅକୁ କହିଛି - ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନି, ଆମର ଆଉ ଅସୁବିଧା ରହିବ ନାହିଁ । କିଛିଦିନ ପରେ ଆମେ ହେବା ବଡ଼ଲୋକ । ଟଙ୍କା ସୁନାର କୌଣସି ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟପଟରେ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ମାଲିକ ନରହରି ବାବୁଙ୍କ ଟ୍ରେଜେରୀରୁ ଆଉ କିଛିସୁନା ବିସ୍କୁଟ୍‌କୁ ଚୋରି କରି ସେମାନଙ୍କଠୁଁ ସବୁଦିନ ଲାଗି ବିଦାୟ ନେବାର ମାନସିକତାରେ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ଫେରିଛି ବୁଲାଦାସ । ସେ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ଆସୁଥିବା ବେଳେ ଭଣ୍ଡ ଶ୍ରମିକ ନେତା ରାଣାସିଂ ତା ନିକଟରୁ ସୁନାବିସ୍କୁଟ୍ ଥିବା ବ୍ୟାଗଟିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛି । ବୁଲାଦାସ ପଛରେ ଦୌଡ଼ି ତା'ର ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରିଛି କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବଦଳରେ ତାକୁ ମିଳିଛି ବିଧା, ମାଡ଼ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା । ବୁଲାଦାସକୁ ନେଇ ତପନ ରାଣାସିଂ ତା'ର ଘରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧକାର କୋଠରି ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ କରିରଖିଛି ।

ତପନ ରାଣାସିଂର ସ୍ତ୍ରୀ ପରପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ସଂଭୋଗ କରେ । ତା' ଝିଅ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ରୁପ ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ପରପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ସଂପର୍କ ରଖେ । ପୁଅ ଦୁଇଜଣ ଗୁଣ୍ଡା ବଦମାସ୍ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶରତ ସାହୁ ଏହିପରି ଚିତ୍ରକୁ ଦର୍ଶାଇଦେଇ କହିବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି - ନାରୀ ଚରିତ୍ର କମଳା ହେଉ ବା ତପନ ରାଣାସିଂର ସ୍ତ୍ରୀ ରତ୍ନପ୍ରଭା ଓ ତା'ର ଝିଅ - ନାରୀ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ନାମରେ ସମାଜରେ କିଭଳି ଭାବରେ ପ୍ରତିବ୍ରତା

ନହୋଇ ଘରର ଏରୁଣ୍ଡି ବନ୍ଧକୁ ଟପିଯାଇ ଦେହର କାମନା ବାସନାକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଳାସବ୍ୟସନରେ ସମୟ କାଟୁଛନ୍ତି । ଏହା ହିଁ ଚଳନ୍ତି ସମାଜର ବାସ୍ତବ ପ୍ରତିଛବିକୁ ଉପନ୍ୟାସରେ ଫୁଟାଇ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି କଥାକାର ।

ଆଧୁନିକ ନାରୀ ବା ହିନ୍ଦୁ ରମଣୀମାନେ ପରକୀୟା ପ୍ରୀତିରେ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ମସଗୁଲ । ତେଣୁ କଥାରେ ଅଛି – ସୃଷ୍ଟିର ଆରମ୍ଭରେ ନାରୀ ଓ ସୃଷ୍ଟିର ବିନାଶରେ ମଧ୍ୟ ନାରୀ । କମଳା, ରତ୍ନପ୍ରଭାଙ୍କ ପରି ନାରୀ ଚରିତ୍ର ସମାଜରେ ବିଚରଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ନାରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାମୀର ସୁଖଦୁଃଖର ସାଥିଟିଏ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ଘୃଣ୍ୟ ପରକୀୟା ପ୍ରୀତିକୁ ଆଦରି ନେଉଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଆଜିର ଆଧୁନିକ ସମାଜରେ ପୁରୁଷମାନେ ନାରୀର ଦେହକୁ ଉପଭୋଗ କଲାବେଳେ ସେମାନେ ତିଳେ ହେଲେ ମନରେ ବିଚାର କରୁନାହାନ୍ତି – ସେ କହାର ଝିଅ ହୋଇଥିବ ବା କାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିବ ବୋଲି । ସେମାନେ ପାପକୁ ଏକ ପ୍ରକାର ପୁଣ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଉଛନ୍ତି ଓ ସ୍ୱାଗତ କରୁଛନ୍ତି ଭୋଗବାଦକୁ । କଥାକାର ଏପରି ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଆଣିବା ପାଇଁ ଉପନ୍ୟାସରେ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ ।

ଅପରପାର୍ଶ୍ୱରେ ତପନ ରାଣାସିଂର ଅନ୍ଧକାର କୋଠରି ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ପାଉଥିବା ବୁଲାଦାସ ତା କର୍ମ ପାଇଁ ନିଜ ବିବେକ ତାକୁ ଧିକାର କରିଛି । ତା'ର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ତା ଅପକର୍ମ ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ତାକୁ ଚେତେଇ ଦେଇଛି । ଖାଇବାକୁ ନପାଇ ଦେହହାତ ତା'ର ରୁଗ୍ଣ ଓ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ତାର ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଛି । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଛି ଐଶ୍ୱରୀୟ ଭାବସତ୍ତାକୁ । ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ବୋଲି ଭାବି ସେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ । ତେଣୁ ଏହି କଥାବସ୍ତୁ ମାଧ୍ୟମରେ କଥାକାର ସୂଚାଇଛନ୍ତି – 'ଅଧର୍ମ ବିତ୍ତ ବଢ଼େ ବହୁତ, ଗଲାବେଳେ ଯାଏ ମୂଳ ସହିତ' । ବୁଲାଦାସ ଚୋରି କରି ଆଣିଥିବା ବାବୁଙ୍କ ଘରୁ ବିସ୍କୁଟ, ତା'ର ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ତା'ର ପ୍ରତିବଦଳରେ ସେ ପାଇଛି ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଦଣ୍ଡ, ଏପରିକି ଦୁଃଖ । ସେ ଆଣିଥିବା ସୁନାବିସ୍କୁଟ୍‌କୁ ଭଣ୍ଡ ସମାଜସେବୀ ନେତା ତପନ ରାଣାସିଂ ଲୁଟି ନେଇଛି । ସେହିପରି ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସରେ ସମାଜର ତଥାକଥିତ ମାର୍କ୍ସବାଦୀ ବା ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚେତନାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଭଣ୍ଡ ସମାଜସେବୀ ଟାଉଟର୍ ତପନ ରାଣାସିଂ ଚରିତ୍ରକୁ ବେଶ୍ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ବିଦ୍ରୁପ କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ରମିକ ନେତା ତପନ ରାଣାସିଂ ଦଳିତ ଓ ଅବହେଳିତ ଜନତାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିବା ବଦଳରେ ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିଛି । ଦଳିତ ଓ ନିଷ୍ପେଷିତ ଜନତାକୁ ସେ ଲୁଣ୍ଠନ କରିଛି; ତାହାର ଚିତ୍ର ଉପନ୍ୟାସରେ ବେଶ୍ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ଭାରତ ସ୍ୱାଧିନତା ହାସଲ କଲାପରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ କାର୍ଲମାର୍କ୍ସ ଓ ସାମ୍ୟବାଦର ଧ୍ୱଜା ସାରା ଭାରତବର୍ଷର କେତେକ ସମାଜସେବିମାନେ ଉଡ଼ାଇଥିଲେ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟଖଣ୍ଡରେ ସାମ୍ୟବାଦର ଚିନ୍ତା ଚେତନାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ସର୍ବସ୍ୱ ମନେ କଲେ – ତାହାର ପ୍ରତିଫଳନ ଘଟିଛି 'ବୁଲାଦାସ' ଉପନ୍ୟାସର ତପନ ରାଣାସିଂ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ।

ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟ୍‌ପଟ୍ ହେଉଥିବା ବିଚରା ବୁଲାଦାସ ଅନ୍ଧାରୀ କୋଠରି ମଧ୍ୟରୁ ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ମୁକ୍ତିପାଇ ଚାଲିଆସିଛି ତା ବାଟରେ । ସେଇ ବାଟରେ ତାକୁ ସାହାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଜନୈକ ରିକ୍ସାବାଲା ଓ ତା'ର ବୁଢ଼ୀମା । ସେମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ନିକଟରେ ତା'ର ମୁଣ୍ଡ ନଇଁ ଯାଇଛି । ପ୍ରକୃତ ମଣିଷପଣିଆ ଯେ ଏହି ସର୍ବହରାବର୍ଗର ମଣିଷ ପାଖରେ ଅଛି ତାହା ସେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଛି । ରିକ୍ସାବାଲା ଓ ତା'ର ବୁଢ଼ୀମା'ର ମଣିଷପଣିଆ ସହ ବୁଲାଦାସ ନିଜକୁ ତୁଳନା କରିଛି । ଫଳରେ ନିଜର କର୍ମକୁ; ୨୩ ବର୍ଷର ବିଶ୍ୱାସରେ ଭରି ଦେଇଥିବା ଅବିଶ୍ୱାସନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବୁଲାଦାସ ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରିଛି । ବିଗଳିତ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି କହି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛି । ମାନବିକତାର ପ୍ରତୀକ ରିକ୍ସାବାଲା ଓ ତା'ର ବୁଢ଼ୀମା'ର ଅର୍ଥ ସହଯୋଗରେ ବୁଲାଦାସ ଫେରିଛି ତା' ଘରକୁ ।

ବୁଲାଦାସ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖେ ତ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ ଘରେ ନାହିଁ । ପୁଅଝିଅଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିଛି କମଳାର ଅନୁପସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ । ହେଲେ କୌଣସି ଉତ୍ତର ତାକୁ ମିଳିନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ରାତିପାହି ସକାଳ ହୋଇଛି ସ୍ତ୍ରୀ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଛି । ବୁଲାଦାସ ଦେଖିଛି ସେ ସୁନା ଅଳଙ୍କାରରେ ବିଭୂଷିତା ହୋଇଛି । ରୁଦ୍ରବଣିଆ ସହିତ ଗୋପନରେ ଯୌନସଂପର୍କ ମଧ୍ୟ ରଖିଛି । ଏହା ଉପଲବ୍ଧୀକରି ବୁଲାଦାସ ମନରେ ଘୂର୍ଣ୍ଣିଝଡ଼ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କୁଆଡ଼େ ଯିବ କ'ଣ କରିବ କିଛି ବୁଦ୍ଧିବାଟ ତାକୁ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଏ ସମୟରେ ମଣିଷ ପକେଟରେ ବଡ଼ କେବଳ ଟଙ୍କା, ସୁନା । ସେ ପୁଣି ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରିଛି – ଏଠି ସ୍ନେହ ନାହିଁ, ପ୍ରେମ ନାହିଁ, ମଣିଷପଣିଆ ନାହିଁ । ତା'ର ଏଇନେ ଦେଖିବାକୁ ଆଖିନାହିଁ, ଶୁଣିବାକୁ କାନ ନାହିଁ, ଘର ନାହିଁ, ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ, ପିଲାଛୁଆ ନାହିଁ । ସେ ଏବେ ସ୍ୱାଧୀନ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ବି ମୃତ । ସେ ନିଜକୁ ଏବେ ପର୍ବତ, ଝରଝର କୁଳୁକୁଳୁ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା ଝରଣା, ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ସହ ତୁଳନା କରିଛି । ବୁଲାଦାସ ଏବେ ଦୌଡୁଛି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ପାଇଁ । ସତେଯେମିତି ତା ପଛରେ ରହି ଦିବ୍ୟପୁରୁଷ ତାକୁ ଚେତେଇ ଦେଇଛନ୍ତି – "ଯା ଯା ବୁଲାଦାସ ! ମଣିଷ କ'ଣ ବନବାସୀ ପଶୁ ? ମଣିଷ ଈଶ୍ୱର ! ସେ ହିଁ ଗଢ଼ିଛି ଏ ବିଶ୍ୱକୁ । ଏହି ମଣିଷ ବିନା ବିଶ୍ୱର କଳ୍ପନା ବା କିଏ କରିପାରେ ? ଏ ଗ୍ରହଟି ତା'ର ବାସସ୍ଥାନ । ଏ ହିଁ ତା'ର ସ୍ୱର୍ଗ । ମଣିଷ ପଶୁତୁଲ୍ୟ ଜନ୍ମନିଏ, ମାତ୍ର ବଞ୍ଚେ ଦେବତାଙ୍କ ଭଳି ।

ମଣିଷ ନିଜର ଲୋଭ ପାଇଁ ପାପ କରେ । ଜନ୍ମ ଯେହେତୁ ସତ୍ୟ ହେଲେବି ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଛରେ ସେ ବଂଚେ ।" (ପୃଷ୍ଠା-୭୦-୭୧) ବୁଲାଦାସ ପାପର ଭାରଟିକୁ ମୁଣ୍ଡେଇ ଚାଲିଛି କେତେବେଳେ କଅଁଳିଆ ଖରାରେ ତ କେତେବେଳେ ମଧ୍ୟାହ୍ନର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ତାତିରେ, କେତେବେଳେ ଅପରାହ୍ଣର ଶୀତଳ ସମୀରଣରେ ତ କେତେବେଳେ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ । ଏପରିକି ବୁଲାଦାସ ଏକ ଅଶରୀରୀ ଆତ୍ମାପରି ଚାଲିବାରେ ଲାଗିଛି ଏବଂ ଅନୁତାପ କରିଛି ଯେ ଦେବୋପମ ମାଲିକର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସେ କିପରି ଚୋରି କରିଛି । ତେଣୁ ବୁଲାଦାସ ଚାଲିଚାଲି, ଦୌଡ଼ିଦୌଡ଼ି ଆସିଛି ଅଭୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲାଣି; ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଗଲାଣି । ଅନୁତାପଗ୍ରସ୍ତ ହୃଦୟରୁ ତା'ର ଅଶ୍ରୁଝରି ପଡ଼ିଛି । ସେ ପାପ କରିଛି । ସେଇ ପାପରୁ ତା'ର ମୁକ୍ତି ନାହିଁ । ଯେପରି ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ 'ଛ ମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ'ରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗରାଜ ପରସ୍ୱ ସଂପତ୍ତିକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଅନୁତାପ ଜ୍ୱାଳାରେ ଦଗ୍ଧ ହୋଇଛି, ଯେପରି 'ମାମୁ' ଉପନ୍ୟାସରେ ବିଧବା ଭଉଣୀ ଚାନ୍ଦମଣୀର ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତିକୁ ହରଣକରି ନେଇ ଭଣଜାକୁ ଶୋଷଣ କରି ମାମୁ ନାଜର ନଟବର ଚରିତ୍ରଟିର ଅନୁତାପ ଫଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି; ଠିକ୍ ସେହିପରି ବୁଲାଦାସ ଉପନ୍ୟାସର ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ରଟିର ଅନୁତାପ ଘଟିଛି । ତେଣୁ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ପରି ଔପନ୍ୟାସିକ ଶରତ ସାହୁ ସୂଚେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ - ପାପକୁ ଘୃଣା କର ପାପୀକୁ ନୁହେଁ । ଅନୁତାପ ମାଧ୍ୟମରେ ପାପୀ ପାପମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଏ ଓ ତା ଭିତରେ ନୂଆ ମଣିଷଟିଏ ଆବିର୍ଭୁତ ହୁଏ । ତେଣୁ ବୁଲାଦାସ ରାତି ଅଧରେ ପହଞ୍ଚିଛି ମାଲିକଙ୍କ ଫାଟକ ନିକଟରେ ସେ ଫାଟକକୁ ଧରି ନୀରବ ନିଷ୍ପନ୍ଦ ଭାବରେ ମରିପଡ଼ିଛି ।

ବାସ୍ତବିକ୍ ପ୍ରତି ଜୀବନର ଅଭିଳଷିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ସୁଖପ୍ରାପ୍ତି । ଏଇ ସୁଖପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ତମାମ ଜୀବନ ମଣିଷ ସଂଘର୍ଷ କରେ । ଏ ସଂଘର୍ଷର ପଥ ସବୁବେଳେ ସୁଗମ ନ ଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ତାହା କଣ୍ଟକିତ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଏଇ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ରାସ୍ତାର ପ୍ରସ୍ଥେପ୍ରସ୍ଥେ ମଣିଷ ଭେଟେ ଅନେକ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାକୁ । ଯେଉଁ ଚରିତ୍ରମାନେ ଓ ଘଟଣାସବୁ ତାକୁ ଦେଇଥାଆନ୍ତି କେତେବେଳେ ଅସରନ୍ତି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ତ ଆଉ କେତେବେଳେ ସାମାନ୍ୟ ସନ୍ତୋଷ । ତେଣୁ ଜଣେ ମଣିଷ ଜୀବନର ଅନ୍ତଃହୀନ ସଂଘର୍ଷ, ସଂଗ୍ରାମ ପଥରେ ପ୍ରତାରଣା ଓ ତା' ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ପରିଣତିର ଏକ କାରୁଣ୍ୟଭରା କଥାରୂପ ହେଉଛି ଉପନ୍ୟାସ 'ବୁଲାଦାସ' । ବୁଲାଦାସ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ - ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ପତ୍ନୀପ୍ରତି ଓ ସଂସାରପ୍ରତି ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ପତ୍ନୀର ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ସୁଖକୁ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ପାପାଚରଣ କରେ ଏବଂ ଚୋରି ମଧ କରେ । ଅଥଚ ପତ୍ନୀ ଯେତେବେଳେ ତା' ଦେବତା ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱାମୀକୁ ଭୁଲି ପରପୁରୁଷ ସହିତ ପ୍ରଣୟରେ ଲିପ୍ତ ରହେ, ତାହା ଜାଣିଲା ପରେ ସ୍ୱାମୀର ହୁଏ ମୋହମୁକ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ତା'ର ପାପକର୍ମ ପାଇଁ ଅନୁତାପ କରେ । ସେହିପରି ଉପନ୍ୟାସରେ ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂଘର୍ଷ ପଥରେ ଗତି କରିଛି ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର 'ବୁଲାଦାସ' । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ନିଜସ୍ୱ ପ୍ରତାରଣା ପାଇଁ ସେ ଅନୁତାପ କରିଛି ଓ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛି ।

ଲୋଭାସକ୍ତ, ଛଳନାସର୍ବସ୍ୱ ମଣିଷଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଯେ କଳୁଷିତ ହୋଇଯାଏ ତାହାକୁ ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ସୂଚେଇଦବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ସୂଚେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ବୁଲାଦାସର ପତ୍ନୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧହୀନତାକୁ । କମଳା ପରି ନାରୀ ଚରିତ୍ର ଚଳନ୍ତି ସମାଜରେ ମନେ କରୁଛନ୍ତି ନିଜକୁ ପଣ୍ୟ । ଠିକ୍ ଏହିପରି ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ବୁଲାଦାସର ପତ୍ନୀ କମଳା ଅଥଚ ମଣିଷପଣିଆକୁ ପ୍ରତୀକ ସାଜି ବହନ କରୁଥିବା ରିକ୍ସାବାଲା ଓ ତା'ର ବୁଢ଼ୀମା ପ୍ରତି ଲେଖକ ଜ୍ଞାପନ କରିଛନ୍ତି ଗଭୀର ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ହୃଦୟରୁ ସମ୍ମାନ । ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ବୁଲାଦାସ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ସହିତ ସମସ୍ତ ଚରିତ୍ର ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । କୌଣସି ନା କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବୁଲାଦାସ ଚରିତ୍ରଟି ପ୍ରଥମେ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ପରବର୍ତ୍ତୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତା'ର ଚେତନା ଜଗତରେ ଘଟିଛି ଉତ୍ତରଣ । ଅନୁତାପର ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ବୁଲାଦାସର ଶେଷରେ କରୁଣ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଛି । ଶେଷରେ କେବଳ ସହାନୁଭୂତି ଓ ସମ୍ବେଦନା ଝରିଆସିଛି ନରହରିବାବୁଙ୍କ ନିକଟରୁ । ଯାହାଫଳରେ ଉପନ୍ୟାସଟି ହୋଇଯାଇଛି ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ ଟ୍ରାଜିକ୍ ଉପନ୍ୟାସ । ଏହା ସାଂପ୍ରତିକ ମଣିଷର ତୀବ୍ର ଅର୍ଥ ଲାଳସା, ଯୌନ ପିପାସା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧହୀନତାର ଏକ ଜବରଦସ୍ତ ବିଦ୍ରୂପ ଏବଂ ମଣିଷପଣିଆର ନୂତନ ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ମଧ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ସାହୁ, ଶରତ କୁମାର-ବୁଲାଦାସ, ବିଜୟିନୀ ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, କଟକ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ- ୨୦୨୪ ।

୨ ସାହୁ, ଶରତ କୁମାର-ଆହୁତି, ବିଜୟିନୀ ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, କଟକ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ- ୨୦୨୪ ।

୩. ପଟ୍ଟନାୟକ, ପଠାଣି, ରାଉତ ଭୋଳାନାଥ- ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ପରିଚୟ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, କଟକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ- ୨୦୧୯ ।

୪. ସାହୁ, ନାରାୟଣ- ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ପରିଚିତି, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, କଟକ,ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ- ୨୦୨୨ ।

❖ ❖ ❖